

Leeswijzer

Van God is de aarde en al wat daar leeft

bezinning

Leeswijzer bij de brochure

Van God is de aarde en al wat daar leeft

De brochure 'Van God is de aarde en al wat daar leeft' is niet alleen geschreven om gelezen te worden, maar vooral om het denken en de discussie over duurzaamheid en geloof te voeden. De auteurs hopen dat de brochure oproept tot (zelf)reflectie. Deze leeswijzer wil dit stimuleren door de lezer vragen mee te geven en een voorbeeldopzet te geven van een leesavond.

■ *Waarom deze brochure*

Bij gelovigen en ook in kerken groeit het besef dat duurzaamheid tot het hart van het geloof en de kerk behoort. Ook de bereidheid om daartoe actie te ondernemen neemt toe, zowel in de kerkelijke gemeenschap als thuis. Toch horen we zowel van voorgangers als van actieve gemeenteleden en parochianen dat ze behoefte hebben aan een theologische onderbouwing voor deze aandacht en activiteiten, al is het maar om anderen beter te kunnen uitleggen waarom ze dat doen en om het vol te houden. Deze brochure wil daar een bijdrage aan leveren.

■ *Doel van de brochure*

Het doel van de brochure is om te laten zien dat duurzaamheid in wezen een levensbeschouwelijk en religieus vraagstuk is en daarmee dus tot het hart van het geloof en de kerk behoort. Klimaatverandering en alles wat ermee samenhangt, roept nieuwe vragen op die raken aan ons leven en dus ook aan geloof, theologie en spiritualiteit. Deze brochure is een aanzet om met dit soort vragen aan de gang te gaan. Klimaatverandering wordt doorgaans als een probleem opgevoerd. Je mag opeens van alles niet meer: niet meer vliegen, geen vlees eten. De auteurs van de brochure nodigen u uit om eens anders tegen klimaatverande-

illustratie: Feiko Wouda

ring aan te kijken. Namelijk als een oproep tot vernieuwing van onze samenleving en cultuur, door inzet voor verandering en reflectie. Daar kan de theologie ons bij helpen. En dan blijkt er ook reden voor hoop. Werken aan duurzaamheid is meer dan klimaatverandering tegengaan. Duurzaamheid wordt vaak geassocieerd met moeilijk en je van alles ontzeggen. Echter, dit is slechts een deel van het verhaal. Wat vaak wordt vergeten is dat een duurzame levenshouding juist kan leiden tot een vreugdevolle en vredige samenleving. Daar wil de brochure iets van laten zien.

■ Doelgroepen

De brochure is gericht op:

- Voorgangers die op zoek zijn naar theologische onderbouwing van de aandacht voor en benadering van duurzaamheid, en naar ideeën om duurzaamheid een plek te geven in de vieringen, liturgie en catechese en dat te verbinden met vertrouwde thema's als gerechtigheid en schepping.
- Actieve vrijwilligers die zich binnen, maar ook vaak buiten, de kerk inzetten voor duurzaamheid in de breedste zin van het woord. Zij zullen in de brochure spirituele ondersteuning en rechtvaardiging vinden voor het werk dat ze doen.
- De gewone kerkganger die geïnspireerd wil worden om zijn/haar geloof met de nieuwe vragen opnieuw te doordenken en door te trekken naar het dagelijks leven.

■ Opbouw van de brochure

- Deel 1: *Kerken, klimaat en duurzaamheid*. Een terugblik op een eerdere brochure van de Raad van Kerken (Kwetsbaarheid, verantwoordelijkheid en moed) en plaatsing van de thematiek in de actualiteit.
- Deel 2: *Duurzaamheid in het hart van de kerk*. Een aantal beschouwingen over de stelling dat duurzaamheid een zaak is van levensbeschouwing, spiritualiteit en geloof, een aantal Bijbelse en christelijke noties daarbij en de maatschappelijke betekenis en rol van de kerken.
- Deel 3: *Wat kerken kunnen doen*. Praktische suggesties op allerlei terreinen binnen het kerkelijk leven.

Hoe zou je met de brochure kunnen werken?

■ Samen lezen en bespreken

De brochure is primair een 'lees en bespreek'-brochure en kan daarom het beste samen gelezen worden in kleine groepen, bij voorkeur met een theoloog, predikant of pastor erbij (bijbelgroepen, gespreksgroepen, catechese, mov- en zow-groepen).

■ Voor een gespreksgroep die vaker bij elkaar komt

Laat steeds een van de deelnemers (bij toerbeurt) een hoofdstukje voorbereiden, presenteren en er vragen bij verzinnen (zie laatste twee pagina's voor voorbeeldvragen). De andere deelnemers lezen de teksten ook al thuis. Daarvoor kunnen enkele algemene vragen behulpzaam zijn.

- Waar blijf ik 'hangen', waar word ik door geraakt?
- Kan ik mij vinden in de visie van de auteurs?
- Waar zie ik het anders en waarom?
- Zijn de inzichten voor mij nieuw?
- Wat betekent dit voor mijn geloofsvisie, mijn dagelijks leven, het leven in en van de kerk en de manier waarop de kerk werkt? (reflectie)

Hoe zou een bijeenkomst eruit kunnen zien?

■ Vooraf

Zorg voor een prettige ruimte.

Tips: Zet een vaas met bloemen (van het seizoen, zelf geplukt in tuin of veld) op tafel, of een kleine schikking van dingen uit de natuur; een kaars.

■ Welkom

Als mensen elkaar nog niet kennen is een kennismakingsrondje een goed idee. Dat hoeft natuurlijk niet per se op het rijtje af.

■ Opening

Aansteken van een kaars en lezen van een gedicht of gebed (in de brochure staan er een paar, maar er zijn talloze andere te vinden, bijvoorbeeld op scheppingvieren.nl). Degene die het gedicht of gebed heeft uitgekozen kan vertellen waarom. Wat spreekt hem of haar erin aan? De andere deelnemers kunnen als ze willen kort reageren.

■ Voor een eenmalige workshop

Kies een Bijbelse notie, bijvoorbeeld plaats en rol van mens in de schepping. Maak een compilatie van teksten uit de brochure die voor jou daarmee te maken hebben. Een illustratie kan ook deel uitmaken van deze compilatie. Laat de deelnemers van de workshop deze compilatie lezen.

Laat de deelnemers op losse papiertjes (of post-its) woorden opschrijven die bij hen bovenkomen, één woord per papiertje. Het aantal papiertjes is niet gelimiteerd.

In groepjes van ongeveer vijf personen vertellen de deelnemers elkaar wat ze heb-

■ Presentatie

Bespreken van de vragen die door de deelnemer zijn voorbereid. Als er tijd is, vragen van anderen bespreken. Hebben we nieuwe ideeën gekregen voor handelen? In de kerkgemeenschap, thuis, naar buiten toe? Afsluiten met een gebed.

Ter afwisseling kan ook eens gekozen worden om een illustratie samen te bekijken en te bespreken. Wat zie je? Wat zegt dat jou? Wat roept het bij jou op?

ben opgeschreven. Iemand begint, leest zijn of haar woord voor en vertelt waarom dit woord is gekozen. De anderen haken daar in willekeurige volgorde op in, met hun eigen woorden. Voorbeeld: iemand heeft hetzelfde woord gekozen, of een ander woord maar met een vergelijkbaar idee of gevoel. Zo ontstaat er vaak een levendig gesprek.

Probeer vervolgens, als de briefjes op tafel liggen, deze te groeperen. Vaak blijkt dat eenzelfde briefje in meerdere groepen past. Dit maakt duidelijk dat alles met alles samenhangt en kan voor nog meer diepgang in het gesprek zorgen.

Plenair kan de workshop afgesloten worden met een reflectie. Wat betekenen de inzichten die we over het thema hebben verkregen voor onze kijk op geloven, voor ons dagelijks leven, het leven in en van de kerk en de manier waarop de kerk werkt? Houden we daar rekening mee bij het maken

van onze keuzes? Hoe zou je dat kunnen doen? Hoe zien die keuzes er dan uit?

Daag de deelnemers uit om met een voorname voor een concrete actie naar huis te gaan. Dat kan ook een gezamenlijke actie in de kerk of de gemeente zijn.

■ **Voor een lezing of inleiding**

U kunt ook een van de auteurs uitnodigen om een lezing of inleiding te komen geven. De volgende auteurs zijn hiertoe bereid. U kunt ze rechtstreeks per e-mail benaderen. Hun woonplaats staat erbij, zodat u rekening kunt houden met de reisafstand. Wel zo duurzaam.

Jan Boersema, Leiden, Boersema@cml.leidenuniv.nl
Marijke van Duin, Amsterdam, m.duin22@upcmail.nl
Christiaan Hogenhuis, Utrecht, oikology@outlook.com
Hans Schravessande, 't Harde, hschravess@hetnet.nl
Marjolein Tiemens-Hulscher, Driebergen, m.tiemens@planet.nl
Frans Verkleij, Tilburg, fvjb@hetnet.nl
Jan Wolsheimer, Woerden, jan@missienederland.nl

■ *Inspiratiebron voor vieringen, overwegingen en andere activiteiten*

Lees de lezingen met een minder mensgerichte blik en met het thema duurzaamheid in gedachten. Dan vind je vast aanknopingspunten voor een thema. Zie Deel 3 van de brochure en de websites die daar genoemd worden.

foto: Wilma Sijbrandij

Voorbeeldvragen

Deel 1 – Kerken, klimaat en duurzaamheid

■ *Stand van zaken*

'Traditionele begrippen als zonde, genade en vergeving wijzen op de mogelijkheid tot vernieuwing van het leven, door Christus.' Dit zijn grote woorden.

- Wat betekenen ze voor jou?
- Kun je er iets mee?
- Maakt het je passief of actief?
- Krijgen ze in de context van duurzaamheid een andere inhoud voor jou?

Deel 2 – Duurzaamheid in het hart van de kerk

foto: Marjolein Tiemens-Hulscher

■ *Levensbeschouwelijk vraagstuk*

'Wat we wel kunnen, en daarom ook maar het beste kunnen doen, is ons afvragen wat wij van waarde vinden en om die reden zouden willen overdragen aan volgende generaties.'

- Wat is voor jou van waarde?

■ *Spirituele dimensie van duurzaamheid*

'Ons bestaan draait vaak/soms vooral om de vraag hoe wij al onze behoeften kunnen bevredigen.'

- Herken je dit? Bij jezelf? Bij anderen?
- Waaraan ontleen jij zin?

foto: Wilma Sijbrandij

■ *Waar christen zijn voor staat*

'Maar het is in zijn schepping dat God ons zijn belangeloze liefde toont. Aan ons wordt gevraagd daarop te antwoorden met liefde voor alle schepselen.'

- Ervaar jij Gods belangeloze liefde in de schepping?
- Hoe? Kun je daar woorden aangeven?
- Wat is jouw antwoord? Hoe doe je dat?

■ *Heeft onduurzaamheid christelijke wortels?*

In deze tekst staat al een aantal vragen genoemd.

- 'White en anderen bepleiten daarentegen een gelijkwaardige positie van alle creaturen. Betekent dat dat we naar een andere religieuze antropologie toe moeten, waarin de mens een schepsel is als elk ander schepsel?'
- 'Zo ja, is er dan nog wel plaats voor de menselijke verantwoordelijkheid voor deze aarde?'

Bijbelse en christelijke noties

■ *Verbond met heel de aarde*

'Alle schepselen verwijzen naar God en zijn openbaringen van het goddelijke. Dat heeft consequenties voor onze houding tegenover de ons omringende planten en dieren. Als schepselen van God hebben zij een eigen waarde, die wij dienen te respecteren.'

- Sta je weleens stil bij de eigen waarde van planten en dieren?
- Hoe zou je in het dagelijks leven hier uiting aan kunnen geven?
- Wat betekent het bijvoorbeeld voor het eten van vlees?

■ *Plaats en rol van de mens in de schepping*

'Laten wij mensen maken die ons evenbeeld zijn en die op ons lijken.'

- Wat betekent het voor jou om geschapen te zijn naar het evenbeeld van God?
- Hoe geef je daar invulling aan?

■ *Heb je naaste lief*

'Zorg voor de armen kan niet los gezien worden van zorg voor de aarde.'

- Kun je je naaste liefhebben als jezelf als je er zelf maar lustig op los leeft?

Maatschappelijke betekenis en rol van kerken

■ *Kerken als broedplaatsen van een nieuwe geest*

'Maar kerken zijn ook 'verbanden van de geest'. Ze staan voor een bepaalde manier van denken, handelen en leven die zij laten zien en waarover zij zich laten horen. De christelijke traditie getuigt vaak van een kritisch tegengeluid, gevoed vanuit een sterk besef van menselijke waardigheid.'

- Heb jij behoefte aan een tegengeluid vanuit je geloofsovertuiging en waarom?
- Wat zou dat tegengeluid zijn?

■ *De belofte van het koninkrijk*

'Het is echter hoop die vrees doet verdampen en ons voor doemdenken behoudt. Gelovig aansluiten bij het verhaal van de komst van Gods Koninkrijk, geeft onze hoop richting.'

- Geeft de belofte van het koninkrijk van God jou hoop?
- Waar kunnen we Gods koninkrijk al zien? Hoe kunnen we daarbij aansluiten?

■ *De aarde is een gave*

'Misschien is het meest in het oog springende verschil tussen het Bijbelse en het moderne wereldbeeld het besef dat de aarde een gave is.'

- Wat betekent het voor jou dat de aarde een gave is?
- Heeft dit besef invloed op je dagelijks leven, de keuzes die je maakt, je levenshouding?

Illustratie: Felko Wouda

■ *Minder is meer*

'Het verlangen naar meer hebben, meer consumeren, en naar status en macht, is de motor van de economie geworden. 'Genoeg' is een woord dat niet in het economisch jargon voorkomt. Bij genoeg stopt immers de motor van onze groei-economie.'

- Waarom komen we zo moeilijk los van een groeiverslaafde economie?
- Zou er een economie mogelijk zijn zonder groei? Hoe zou die eruit kunnen zien?

■ *Met het oog op vrede*

'Zo leren wij al doende dat wij de wereld niet dienen te beschouwen als bezit dat wij naar willekeur kunnen behandelen. Maar als een wereld die uit medeschepselen bestaat waar we vrede mee moeten sluiten.'

- Wat versta jij onder vrede? Hoe kun je hieraan bijdragen?

Deel 3 – Wat kerken kunnen doen

■ *Een andere benadering*

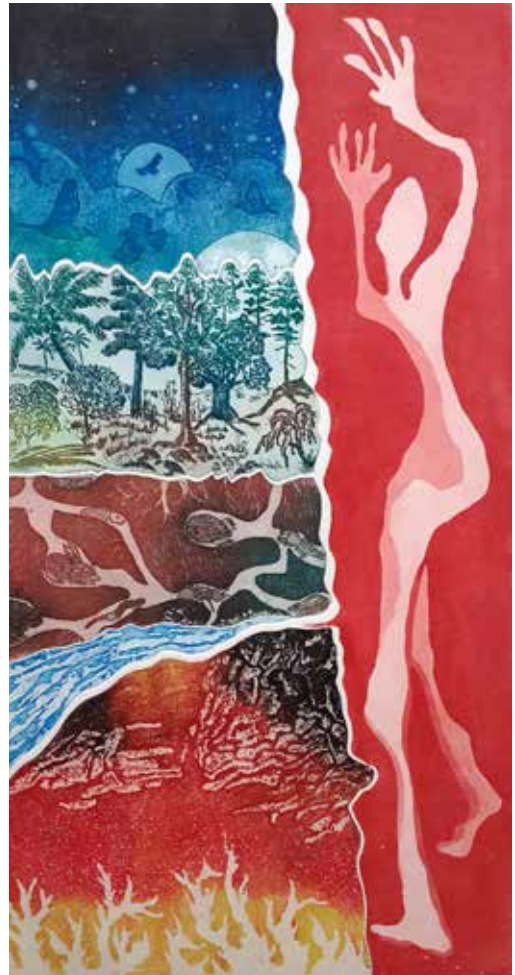
'Kerken kunnen uitnodigen om anders naar duurzaamheid te kijken. Gelovig gesproken is duurzaamheid geen vervelende, moeilijke en vooral dure verplichting. Het is de uitdrukking van onze verbondenheid met alle mensen, met alles wat bestaat.'

- Een gezamenlijke huishouding met alle schepselen. Welke waarden zijn daarin voor jou van belang? Zie je mogelijkheden om die vorm te geven in je dagelijks leven?

■ *De gemeenschap der heiligen*

'Het vertrouwen dat de oplossing die we nu nog niet zien zich zal aandienen als we maar blijven kijken, zoeken en proberen, wordt gecompleteerd door de vaste wil daar dan ook meteen op in te spelen, individueel en vooral gezamenlijk.'

- Hoe sta jij tegenover dat vertrouwen en erop inspelen? Zie je daar heil in?

ets en foto: Thea Koot - 'aarde, mijn aarde'